

”Verkligheten tilltalar eleverna”

– om användningen av dagstidningar i skolundervisningen

Ebba Sundin

Inledning

Den 27 februari 2001 fick barnen i ett 20-tal skolor i Jönköpings-Postens utgivningsområde en annorlunda start på skoldagen. Istället för att ta fram någon av de vanliga läroböckerna fick de varsin dagstidning att läsa. De kunde till exempel läsa att lärarlönerna var bland de sämsta i landet i just Jönköping, att en lantbrukare utanför Huskvarna fått sina kor omhändertagna på grund av vanvård och att tre flickor i Jönköping dömts för misshandel.

Att barn läser dagstidningen i skolan är ingen ny företeelse. Dagstidningen har under många år fungerat som ett komplement till läromedlen. Men tidningsläsningen den 27 februari var en speciell satsning under namnet ”Unga Tidningsläsares Dag” och som anordnades för andra gången i Jönköpings-Postens utgivningsområde. Bakom satsningen stod organisationen Tidningen i Skolan som arbetar för att tidningen skall användas i högre utsträckning i undervisningen.

Tidningen i Skolan, TiS, har sin motsvarighet i många länder och de flesta av dessa tillhör den internationella organisationen World Association of Newspapers, som bland annat regelbundet undersöker hur arbetet fungerar i olika länder. I Sverige har TiS funnits i närmare 40 år och som en underavdelning till branschorganisationen Tidningsutgivarna. Men idén att föra in dagstidningen som ett läromedel i skolorna var inte ny på 1960-talet. Enligt Sullivan (1991) var det 1930-talets stora depression i USA som fick några lärare att ta kontakt med New York Times för att få

tidningar då skolan inte hade råd med böcker. Att dagstidningen kunde ha ett kunskapsvärde i skolorna är dock en mycket äldre tanke, men avsaknaden av böcker under depressionen drev lärarna till handling. En av de tidigaste referenserna till dagstidningens roll finns att hämta i den amerikanska lokaltidningen Portland Eastern Herald¹ som den 8 juni 1795 konstaterade följande:

Much has been said and written on the utility of newspapers; but one principal advantage which might be derived from these publications has been neglected; we mean that of reading them in schools, and by the children in families. Try it for one session – Do you wish your child to improve reading solely, give him a newspaper (citerat i Sullivan 1991:3).

DeRoche (1970) pekar på dagstidningens värde av att göra undervisningen mer intressant och spännande för barnen. En dagstidning innehåller någonting spännande för alla och som därför motiverar barnen på ett annat sätt än den traditionella undervisningen med läroböcker. Dessutom poängterar DeRoche tidningens demokratiska värde. Kunskap, information och demokrati hör ihop och av den anledningen har dagstidningen i de flesta västerländska samhällen fått en hög status och där det aldrig har ifrågasatts huruvida det är bra eller mindre bra att barn tar del av innehållet. Andra massmedier, som film, TV och video, har istället stått i fokus för den frågan och inte oväntat har också forskningen om barn och massmedier varit koncentrerad till de rörliga medierna. Att skaffa sig en vana att läsa dagstidningen har istället uppmuntrats:

Most educated people read newspapers regularly. (...) If the students expect at the outset to be able to become familiar with the materials in front of them, they are already half-way to success (Grundy 1993:7).

Exemplet ovan är hämtat från en brittisk guide med praktiska tips för lärare om hur de kan arbeta med dagstidningen i undervisningen.

I Sverige är det Tidningen i Skolan som under många år har arbetat med öka användningen av dagstidningen i undervisningen. Mängder av uppföljningar av projekt har gjorts på organisationens initiativ. En stor del

¹ Citatet har av Sullivan hämtats från Editor & Publisher: On Newspapers, 31 mars, 1984.

av dessa finns samlade i en översikt och där det också ges exempel från liknande arbeten i ett flertal olika länder (Sundin 1998).

Huvuduppgiften för Tidningen i Skolans arbete är att grundlägga goda tidningsvanor hos ungdomar och organisationen motiverar nyttan med detta på följande sätt:

- ... aktiva och kritiska tidningsläsare får ökad möjlighet att bli delaktiga i samhällsdebatten och samhällsutvecklingen, vilket är av avgörande betydelse för demokrati,
- ... tidningsläsningen i sig har en positiv effekt på barns- och ungdomars språk- och tankeutveckling,
- ... dagstidningen gör det möjligt att hålla skolans kunskapsinnehåll aktuellt och verklighetsanknutet,
- ... dagens ungdom är morgondagens marknad för tidningarna (TU 1999).

Vad man ser är att det finns två huvudsakliga mål för verksamheten; dels demokratiska mål, dels ekonomiska mål. I en tid av stark utveckling och förändring av kommunikationsteknologin blir frågan särskilt intressant. Dagens barn och ungdomar har lättare att ta till sig de nya digitala medierna och ser dessa som självklara informationskanaler. Kommer den lokala dagstidningen att förmedlas via mobilen eller handdatorn? Eller är det fortfarande papperstidningar som morgondagens marknad består av?

När man talar om barns läsning av dagstidningen eller användningen av tidningen i skolan kan man inte längre enbart tänka papperstidning. Även den digitala upplagan, i den mån den finns, måste inkluderas i diskussionen.

Jönköpings-Posten är dock en av de svenska dagstidningarna som inte finns utlagd på Internet. Den här vintermorgonen när barnen började sin skoldag med att läsa tidningen så handlade det uteslutande om papper. Syftet med denna artikel är att lyfta fram ”Unga Tidningsläsares Dag” som ett exempel på hur TiS arbetar och hur detta uppfattades av såväl elever som lärare. Dessutom syftar artikeln till att lyfta fram forskningen kring barn och dagstidningar.

Projektbeskrivning

Vid Högskolan för lärande och kommunikation i Jönköping finns sedan 1997 ett forskningsprogram med namnet *Den reflekterande medborgaren*. Det är ett ämnesöverskridande program med många olika projekt. Den studie som beskrivs i denna artikel tillhör ett större projekt som handlar om barn och dagstidningar. Projektet utgår från att studera tidningars strategier att locka unga läsare men tar också hänsyn till de unga läsarna genom att också studera hur dessa strategier uppfattas av målgruppen. Eftersom TiS kan ses som en typ av strategi studeras också hur eleverna uppfattar detta arbete och dessutom vänder sig projektet till lärarna för att få svar på hur de uppfattar TiS och användningen av dagstidningen i undervisningen mer generellt.

Studien som presenteras i denna artikel bygger på intervjuer med barn och en enkät till lärare som deltog i ”Unga tidningsläsares Dag”. Intervjuerna gjordes på en skola på en mindre ort inom Jönköpings-Postens utgivningsområde. Eleverna delades in i fokusgrupper med fem-sex barn i varje grupp, pojkar och flickor blandade. Att intervjua i grupp innebär att barnen tillsammans kan diskutera de frågor som kom upp. Sammanlagt deltog 22 elever från årskurserna 4 och 6 i intervjuerna. I redovisningen som följer ges exempel från intervjuerna och i de fall det rör sig om en diskussion mellan eleverna är dessa skrivna utan blankrad för att markera att de hör ihop.

Studien bygger också på en enkät till de lärare på de 22 skolorna inom området som deltog i aktiviteten. Svarsfrekvensen var hög, lärare på 20 av de 22 skolorna svarade på frågorna.

Allt datamaterial har ännu inte analyserats utan kommer att presenteras i sin helhet i den slutliga projektrapporten.

Resultat

När eleverna i 6 A satte sig till rätta i bänkarna klockan 8.00 denna tisdagsmorgon var det inte matteboken som skulle tas fram. Istället delade läraren ut varsin dagstidning till eleverna och bad dem läsa tidningen under en halvtimme. Inga instruktioner om vad som skulle läsas gavs utan valet var fritt. Därefter togs innehållet upp i en allmän diskussion. I klassrummet bredvid läste barnen i 4 C tidningen tillsammans under frökens ledning.

”Ja, men den heter ju Jönköpings-Posten”

Eleverna hade inte fått veta i förväg att de skulle arbeta med dagstidningen utan det blev en överraskning på morgonen. Men hur uppfattade de i efterhand den här dagen och hur var egentligen deras syn på tidningen som ett inslag i undervisningen och i övrigt?

De flesta barnen var överens om att de tyckte det var ett roligt inslag att få läsa och jobba med tidningen i skolan. Det var också ett nykommet inslag då ingen av klasserna brukade använda tidningen. Vid något enstaka tillfälle hade tidningen använts tidigare:

Vi brukar ha en sån där veckans nyhet (flicka, 4:an)

Fast det tar vi inte direkt från tidningen det har kopierats upp (pojke 4:an)

Vi har inte tid enligt läraren (pojke 6:an)

Barnens svar visar att dagstidningen inte vanligtvis använts som ett naturligt komplement till läromedlen. Endast punktinsatser i undervisningen är vad barnen kan dra sig till minnes. Då har tidningen använts istället för läroböckerna.

På frågan om de skulle vilja använda tidningen mer ofta i skolan är de flesta elever överens och de ser också många olika användningsområden. De tycker att det är viktigt med nyheter för att veta vad som händer, både på hemmaplan och i världen. Genom att läsa om olika förhållanden får eleverna möjlighet att engagera sig i olika frågor och diskutera med varandra och med vuxna. Det var väldigt tydligt i samband med själva projektdagen att många av barnen blev upprörda över vissa av tidningens nyheter. Men barnen pekar också på att det kan bli tråkigt om tidningen börjar användas för mycket:

Efter typ ett halvår skulle det bli ganska tråkigt. Fått den varje dag så här blir man så här typ trött på den (pojke 6:an).

Om man skulle jobba med det själv, om man skulle göra det som i grupp då skulle det nog bli roligare (pojke 6:an)

Inte alla dagar, kanske alla utom fredag (pojke 6:an)

Det finns alltså en fara i att dagstidningen blir alltför integrerad i skolarbetet. Då förlorar den värdet av att vara någonting som bryter av det vardagliga arbetet i skolan.

Varför tyckte då eleverna att det åtminstone rätt ofta var viktigt att använda dagstidningen i skolan? I svaren uttryckte eleverna olika kunskapsområden som språk och samhällskunskap. Dessutom vittnar en del svar om barnens medvetenhet om att inläringen sker lättare i ett sammanhang än i ett vakuum. Tidningen ger också möjligheten till förståelse kring det som händer, både i den egna omgivningen och i världen. Samma värld som presenteras i läroböckerna men med konkreta och aktuella händelser. Nedan följer några citat om illustrerar varför barnen ansåg att det var viktigt med att använda dagstidningen i skolan:

Man lär sig lite bättre konstiga ord när man läser det i sammanhanget så förstår man lite mer såna där konstiga ord (pojke 6:an)

Om det är något krig...ifall det skulle komma hit (flicka 6:an)

Eller så kan man skicka pengar eller så (flicka 6:an)

Eleverna fick också fundera på hur tidningen kan användas i skolan. Många olika förslag kom upp och även ett och annat skämt:

Som underlägg nej jag bara skämtar (flicka 4:an)

Sitta i grupp och välja ut viktigaste nyheterna under två veckor och sammanfatta (pojke 6:an)

Ta hem artikel och skriva stödord och redovisa (flicka 6:an)

Göra skulpturer, mappar, ballonger...man kan ta en bild och skriva om (pojke 6:an)

Det kunde finnas några i studiehallen så man kunde läsa på rasten, sitter inne på rasten, att ha något att läsa typ...(flicka 6:an)

Svaren visar att eleverna ser olika användningsområden med tidningen. Ett är tidningen som en pappersprodukt som kan återanvändas, ett annat där innehållet kan användas som ett redskap i språkundervisningen. En flicka tycker det vore bra med ett exemplar som man kan läsa på rasten, dvs. hon ser inte att tidningen nödvändigtvis måste vara en del av undervisningen.

Nästan alla eleverna hade tidningen hemma och uppgav att de brukade läsa tidningen i mer eller mindre omfattning. Även de barn som inte hade tidningen hemma berättade att de brukade läsa tidningen hos någon annan.

Jag brukar titta på framsidan för att se om det är något spännande. Jag brukar tycka om att läsa om läskiga saker (flicka 4:an)
Men ibland när man ska läsa tidningen så är det något som hänt i närheten då brukar jag läsa om det (flicka 4:an)

Jag gör det bara ibland, jag brukar titta på TV-program (pojke 4:an)

Jag läser något varje dag. Men ibland kan det bara vara något litet. Jag hinner inte läsa på morgonen (flicka 6:an)
Tittar för att se om det är någon man känner igen (pojke 6:an)

Det finns mycket att utläsa från barnens svar. Allt från att barn precis som vuxna har ett behov av att orientera sig i vad som händer i omgivningen till behovet av att känna igen andra människor. Kanske man skulle kunna lägga till här att känna igen sig själv. Att själv medverka i tidningen bekräftar individen, likaväl som en händelse som har bevittnat och som återges i dagstidningen bekräftar individens närvaro.

På frågan om vad de skulle vilja läsa mer om i tidningen svarade eleverna utifrån sina egna intressen. Djur och krig var ämnen som de bland annat ville läsa mer om. Några uppgav speciella idrotter som de inte tyckte var tillräckligt bevakade på sportsidorna. Några elever bland fyroarna diskuterade utlandsnyheterna:

Det står inte så mycket om världen (flicka 4:an)

Det skulle jag vilja ha lite mer utifrån (flicka 4:an)

Ja men den heter ju Jönköpings-Posten (pojke 4:an)

Ja men det kunde ju vara två sidor utlandsnyheter (flicka 4:an)

Förståelsen för Jönköpings-Postens roll som lokaltidning är tydlig hos pojken, men det är ett argument som de båda flickorna inte godtar. Trots att det är en lokal dagstidning ser de inget hinder att utrikesmaterialet ökar. Denna fråga har dessutom aktualiserats under hösten 2001 efter terrordåden i USA då de flesta dagstidningar ökade utrikesmaterialet betydligt under flera veckors tid.

Att läsa om andra barn och att tidningen hade speciellt material för unga läsare påpekades också:

Ha en tidning i tidningen lite mer för ungdomar, typ sport och vanligt (pojke 6:an).

Barn- och ungdomsmaterial är vanligt förekommande i svenska dagstidningar. Några har också speciella bilagor som riktar sig till de unga läsarna. En del av dessa är utformade som egna dagstidningar med olika indelningar, som till exempel nyheter, reportage, serier och sport. Vanligtvis utkommer dessa bilagor en gång i veckan. När det gäller Jönköpings-Posten finns inget speciellt barn eller ungdomsmaterial, om man inte räknar vissa sporadiskt förekommande artiklar under vinjetten Barnposten och som i regel publiceras i botten på specialsidan för Mat.

Sammanfattningsvis kan konstateras att eleverna visade ett stort intresse för att diskutera dagstidningen. Ingen av eleverna uttryckte en avvisande attityd mot mediet, även om det fanns en stor variation mellan elevernas läsvanor. En del var starkt nyhetsorienterade, andra nyttjade tidningen för att kolla TV-programmen.

”Verkligheten tilltalar eleverna”

En månad senare (mars 2001) skickades en enkät ut till de skolor som hade medverkat i aktiviteten. Som redan har nämnts var svarsfrekvensen hög med 20 av 22 skolor som svarade. Från en del skolor har flera enkäter besvarats eftersom flera klasser deltog i aktiviteten. Sammanlagt har 38 enkäter besvarats av lärare på grundskolans alla årskurser, dvs. 1 till 9. Även om det är ett litet underlag kommer resultaten att i stor utsträckning redovisas i procent för överskådlighetens skull.

För 60 procent av lärarna var detta första gången som de deltog i aktiviteten och i stort sett alla (97 %) var i efterhand nöjda. De tillfrågades också om de uppfattade eleverna som nöjda och det ansåg nästan alla (97 %). Att använda dagstidningen var dock inte något nytt, 90 procent uppgav att de använt tidningen tidigare. För aktiviteten anslogs olika mycket tid; 37 procent uppger två lektionstimmar, 29 procent halva skoldagen och 16 procent hela skoldagen. Dagen hade följts upp av närmare hälften av lärarna (44 %) bland annat genom studiebesök på tidningen. Av lärarna uppgav 72 procent att de hade inspirerats att använda tidningen i större utsträckning, medan åtta procent uppgav att de redan använde tidningen i stor utsträckning.

På vilket sätt användes då tidningen under dagen? Bland en mängd olika uppgifter urskiljer sig några användningsområden som de mest vanligt förekommande: barnen fick läsa tidningen och därefter diskuterades tidningen i klassen (22 svar). Andra uppgifter som flera klasser gjorde var att hämta matematikproblem från tidningen (11 svar) och granska bilder på människor (10 svar). Att skriva om artiklar till

notiser och översätta rubriker var också uppgifter som förekom i flera klasser. Mindre vanligt var att göra en karta över sitt område och klistra upp nyheter från de olika orterna. Det vanligaste var att använda tidningen till många olika uppgifter och sammantaget visar svaren att tidningen användes i en variation av olika ämnen under dagen, bland annat samhällsorienterande ämnen, svenska, matematik, engelska och bild.

Många av de svarande ser fördelar med att använda dagstidningen i undervisningen. Framförallt av den anledningen att dagstidningen knyter an till aktuella händelser och verkligheten:

Verkligheten tilltalar eleverna.

Utmärkt läromedel, ger kunskap som barnen upplever aktuell, intressant och näraliggande (ofta).

Ett enkelt sätt att få in närsamhälle och omvärld.

En annan fördel med tidningen som lyfts fram är den roll den kan spela i barnens språkutveckling. Inte minst för elever som har svenska språket som andra språk. Samtidigt kan detta vara en nackdel eftersom tidningens språk många gånger är svårt:

För elever som har svenska som andra språk kan en del artiklar vara för svåra att förstå. Detta behöver inte betyda att det bara är de som har hinder för att tillägna sig nyhetsstoffet. Även elever som är sena i sin språkutveckling möter samma problem.

Andra nackdelar som tas upp med tidningen är att den tar plats, att varje elev behöver en tidning och det kostar pengar samt att den stör med sitt prassel². Flera lärare kommenterar dock vikten av att barn möter tidningen och får en vana att läsa den. Speciellt viktigt är det för de barn som inte har en tidning i hemmet.

”Unga Tidningsläsares Dag” skedde i TiS:s regi och lärarna tillfrågades om de hade gått någon av TiS-utbildningarna. Ungefär hälften (53 %) hade någon form av TiS-utbildning, i de flesta fall (55 %) hade deltagit i ett kortseminarium i samband med fortbildning. Under sin lärarutbildning hade majoriteten (85 %) inte haft någon som helst

² Prassel = norsk ”rasling”.

utbildning som handlade om massmedier. På frågan om vikten av massmediekunskap svarade 68 procent att de ansåg att det skulle vara ett obligatoriskt inslag på lärarutbildning, medan 27 procent uppgav att det räckte med moment eller inslag i delkurser där det var relevant. Övriga menade att det kunde vara delkurser för intresserade eller att det inte var viktigt.

Sammanfattning

Den här studien beskriver en enda aktivitet som skedde i flera skolor i Jönköpings-Postens utgivningsområde under enda dag. En del lärare inspirerades till att fortsätta att använda dagstidningen som ett komplement till läroböckerna. En del barn såg positivt på en aktivitet som bröt mot vardagen i skolan.

Dagstidningen är bara ett av våra massmedier och kanske det medium som minst kritiserats från skolans håll. Innehållet har inte på samma sätt som t.ex. TV:ns program setts som ett hot mot skolans idéer och värderingar. Tidningen har aldrig betraktats som en hotfull ”första läroplan” för att använda Postmans (1979) begrepp. Tvärtom har innehållet i tidningen betraktats som en värdefull kunskapskälla. Och tidningsläsare ses traditionellt som välupplysta medborgare i ett demokratiskt samhälle. Att fostra de unga till att bli trogna dagstidningsläsare ses därför som ett led i det demokratiska arbetet.

Att barn förstår värdet av dagstidningen vittnar de utsagor som framkom i intervjuerna och det är inte heller så att tidningen betraktas som en angelägenhet för vuxna. Det som kan förankras i barnens vardag blir av vikt. Barns intresseområden kan skilja sig från vuxnas men det finns också många gemensamma drag. Att intressera sig för det ovanliga och det otäcka, gäller även barn. Och till skillnad från TV:ns fiktion är de otäcka nyheterna i tidningen verklighetsförankrade. Eftersom tidningen är textbaserad hjälper den dessutom eleverna med språkutvecklingen på ett annat sätt än vad TV:n förmår.

Forskningen om barn och massmedier har i stor omfattning utgått från att barn är sårbara för mediernas innehåll, framförallt TV, film och video. Detta har ifrågasatts bland annat av Buckingham:

In fact, the evidence that children in general are more vulnerable to harm – or less competent in their dealings with the media – than the majority of adults is in many respects very questionable (Buckingham 2000:200).

Att förbjuda barn och ungdomar att ta del av mediernas innehåll ser Buckingham som lönlöst, men däremot förespråkar han att de yngre skall bli bättre rustade för att kunna ta del av medieinnehållet. Detta kan ske genom att massmediekunskapen får en allt starkare ställning i skolan.

De flesta svenska lärare har ingen massmediekunskap med sig från lärarutbildningen. En del skaffar sig denna genom t.ex. fortbildningsverksamheten som TiS erbjuder, men då gäller det enbart dagstidningen som medium. I regeringens proposition (1999/2000:135) om en förnyad lärarutbildning lyfts massmediekunskap fram som ett särskilt kunskapsområde och det återstår att se hur de svenska lärarutbildningarna kommer att beakta detta i den nya lärarutbildningen som startar hösten 2001.

Traditionella massmedier, som prasslande tidningar, vävs mer och mer ihop med utvecklingen av informationsteknologin. Barn växer upp med digital information och för dem kan dagstidningen lika gärna vara en produkt som hämtas via nätet. Hur skolorna arbetar med nättidningarna är ett forskningsområde som skulle vara intressant att utveckla. Frågan gäller också hur aktiva tidningsföretagen är att utveckla sina nättidningar och kanske rikta en del av innehållet mot de yngre läsarna. Jönköpings-Posten är dock en av de numera få tidningarna i Sverige som inte går att läsa via Internet.

Det finns med andra ord många obesvarade frågor inom området barn och massmedier, inte minst barn och dagstidningar. Ett av syftena med den här artikeln har helt enkelt varit att försöka lyfta fram några förhållanden som inte så ofta har tagits upp i forskningen och där utgångspunkten för studien skilts sig från den annars ganska vanliga föreställningen att dagstidningen är ett vuxenmedium.

Referenser

- Buckingham, D. 2000. *After the Death of Childhood*. Polity Press.
DeRoche, E.F. 1970. *The Newspaper in the Elementary and Junior High Classroom*. Instructional Media Press.
Grundy, P. 1993. *Newspapers*. Oxford University Press.

”Verkligheten tilltalar eleverna” – om användningen av dagstidningar i skolundervisningen
Ebba Sundin

Postman, N. 1979. *Skolan och kulturarvet*. Bonniers.

Proposition 1999/2000:135. *En förnyad lärarutbildning*. Fritzes.

Sullivan, B. 1991. *A Study of Credit-granting Courses on the Use of Newspapers for Instruction*. Columbia University.

Sundin, E. 1998. *Dagstidningar, unga läsare och undervisning*. Tidningen i Skolan.

TU, Tidningsutgivarna 1999. *Dagstidningen öppnar dörren till verkligheten*. Broschyr för Tidningen i Skolan.

Ebba Sundin

Högskolan för lärande och kommunikation

Box 1026

551 11 Jönköping, Sverige

e-post: Ebba.Sundin@hkl.hj.se